

BÖLÜM 6

SAĞLIK OKURYAZARLIĞI

Seyfi DURMAZ¹

Enise SÜRÜCÜ²

Safiye ÖZVURMAZ³

GİRİŞ

Sağlık hizmetlerinin sunumunda bireylere düşen sorumluluklar, sağlık literatürüne ‘sağlık okuryazarlığı’ kavramını kazandırmıştır. Sağlık okuryazarlığı tanımı sağlık ve okuma-yazma kavramlarını içine almaktadır ve genel olarak ‘bireyin sağlık bilgisini ve yapılması gereken davranışları almak, işlemek ve anlamlandırma kapasite düzeyi’ olarak tanımlanmaktadır. Sağlık okuryazarlığı insanın biyopsikososyal boyutuyla doğrudan ilişkili olup dinamik bir yapıya sahiptir.

Günümüzde kronik hastalıklardan kaynaklı ölümlerin azaltılması yönünde ki çalışmaların temeli sağlığın korunması ve geliştirilmesi konuları üzerine kuruludur. Sağlık okuryazarlığı, bazı sağlık davranışları ve sağlık sorunları ile ilişkili olup bireylerin sağlık-hastalık durumuna karşı kontrol güçlerini etkiler niteliktedir. Kişilerin bu amaçla yaşam alışkanlıklarını değiştirmesi ve girişimlerin etkili bir şekilde uygulanması bakımından yapılan değişikliklerin gerekliliğine inanması ve ikna edilmesi gerekmektedir. Bireylerin sağlık üzerinde aktif süreçte yer alabilmeleri doğrudan sağlık okuryazarlığı düzeyi ile ilişkilidir. Kişilerin sağlık okuryazarlığı farkındalığının kazandırılabilmesi için bu bağlamda kişinin öncelikle temel eğitime sahip olması gerekmektedir¹.

Sağlık alanında güncel bir konu olan sağlık okuryazarlığı kavramı ülkemizde de son yıllarda giderek daha çok ilgi görmektedir. Bununla birlikte konu ile ilgili çalışmalar küçük gruplara yönelik olarak ve sadece fonksiyonel sağlık okuryazarlığı boyutunun geliştirilmesi yönünde sınırlı kalmaktadır. Sistem içerisinde sağlık hizmetlerine yönelik planlamalarda literatür içeriği de göz önünde bulundurularak sağlık okuryazarlığı çalışmalarının geliştirilmesi ve uygulanması önemlidir. Bireylerin sağlıklı kalması temel sağlık bilgilerini anlama, yorumlama ve davranış

¹ Doktor PhD, Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi, seyfidurmaz@gmail.com

² Doktora Öğrencisi, Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, eniseyuce92@gmail.com

³ Öğretim Üyesi, Adnan Menderes Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi, sozvurmaz@hotmail.com

lam ifade ettiği göz önünde bulundurularak eğitimler sırasında bireylerin öncelikle sağlık algıları değerlendirilerek bireysel çalışmalara yön verilmelidir. Eğitim programları fırsat eşitliğine dayalı, katılımcı yaklaşımlar eşliğinde yeni öğrenme stratejileri kullanılarak oluşturulmalıdır. Eğitimler de bireyler düzeylerine uygun sağlık materyali almadıklarında sağlık eğitimi etkinliğini yitirmektedir ve bu yüzden eğitim sırasında insanlara sağlıklı seçimler yapabilmesi noktasında fırsatlar sunulmalıdır²³.

Sağlık okuryazarlığının küresel, bölgesel, ulusal ve yerel düzeyde gelişimini desteklemek amacıyla politikalara yön verilmesi gerekmektedir. Kavramın çok boyutlu yapıya sahip olması çalışmaların sektörler arası iş birliği ile ele alınmasını zorunlu kılmaktadır.

Sağlık okuryazarlığının bir insan hakkı olduğunu destekleyen politikaların oluşturulması, yapılacak çalışmaların kanıt temelli sonuçlarla sade dil kullanılarak desteklenmesi ve topluma entegre edilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda nitelikli personel desteği, bilgi ve faaliyetlerin tasarlanması, sağlık okuryazarlığı stratejilerine dayalı iletişim ortamının sağlanması, sağlık bilgi ve hizmetlerine kolay erişim imkanı sunulması, akıllı ilaç kullanımının teşviki, kolay anlaşılabilir görsel, işitsel ve basılı sosyal medya içeriklerinin oluşturulması, güvenilir sosyal ağların geliştirilmesi, yüksek riskli durumlara yönelik özel planlamaların yapılması ve sağlık hizmet planlama içeriklerinin kapsam ve maliyet açısından değerlendirilmesi gerekmektedir.

KAYNAKLAR

1. Çopurlar CK, Kartal M; What is Health Literacy? How to Measure It? Why is it Important? Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care; 2016, 10(1) 42-7 DOI: 10.5455/tjfm-pc.193796
2. World Health Organization, The top 10 causes of death; death; 13.07.2020 tarihinde <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/the-top-10-causes-of-adresinden> ulaşılmıştır.
3. Rempel E; Understanding First Nations Young Adults Health Literacy; *Electronic Thesis and Dissertation Repository*; 2013, 1138
4. Simond SK; Healthy Education as Social Policy; *Health Education and Behavior*; 1974
5. Ratzan SC, Parker RM; Introduction. National Library of Medicine Current Bibliographies in Medicine, National Institutes of Health, U.S. Department of Health and Human Services; 2000
6. World Health Organization, Frequently asked questions (2020); 08.08.2020 tarihinde <https://www.who.int/about/who-we-are/frequently-asked-questions>; adresinden ulaşılmıştır.
7. Barrett SE, Puryear JS; Health Literacy: Improving Quality of Care in Primary Care Setting; *Journal of Health Care for the Poor and Underserved*; 2006, 17(4), 690-697. DOI: 10.1353/hpu.2006.0117
8. Nutbeam D. Health literacy as a public Health goal: a challenge for contemporary Health education and communication strategies into the 21st century. *Health Promo Int.* (2000). 15(3). 259-67. <https://doi.org/10.1093/heapro/15.3.259>
9. Sorensen K, Pelikan JM, Röthlin F, et al. Health literacy in Europe : comparative results of the European Health literacy survey (HLS-EU); *The European Journal of Public Health*; 2015, 25(6),

1053-1058. doi: 10.1093/eurpub/ckv043

10. Tanrıöver MD, Yıldırım HH, vd. Sağlık Okuryazarlığı Araştırması, 2014
11. Okyay P, Abacıgil F. Türkiye Sağlık Okuryazarlığı Ölçekleri Güvenilirlik ve Geçerlilik Çalışması. Sağlık Bakanlığı Yayın No: 1025, ISBN: 978-975-590-594-5, Baskı 1, Mayıs 2016, Ankara.
12. Baker DW; The Meaning and the Measure of Health Literacy; *Journal of General Internal Medicine*; 2006, 21(8), 878-883. doi: 10.1111/j.1525-1497.2006.00540.x
13. Kutner M, Greenberg E, Jin Y vd. The Health Literacy of America's Adults: Results From the 2003 National Assessment of Adult Literacy; U.S. Department of Education; 2006
14. Healthy People 2020, Health Literacy;; 11.08.2020 tarihinde <https://www.healthypeople.gov/2020/topics-objectives/topic/social-determinants-health/interventions-resources/health-literacy> adresinden ulaşılmıştır.
15. Office of Disease Prevention and Health Promotion, National Action Plan to Improve Health Literacy (2020). 11.07.2020 tarihinde <https://health.gov/communication/initiatives/health-literacy-action-plan.asp> adresinden ulaşılmıştır.
16. Paasche MO, Wolf M; The Causal Pathways Linking Health Literacy to Health Outcomes; *American Journal of Health Behavior*; 2007, 1(1),19-26. DOI: 10.5993/AJHB.31.s1.4
17. Zuhâl Ç; Kronik Hastalığı Olan Yaşlı Bireylerde Sağlık Okuryazarlığı ve Sağlık Algısı İlişkisi; Yüksek Lisans Tezi; Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2015, İzmir
18. National Network of Libraries of Medicine, Health Literacy Definition; 20.06.2020 tarihinde <https://nmlm.gov/initiatives/topics/health-literacy>; adresinden ulaşılmıştır.
19. Palumbo R, Annarumma C, Adinolfi P, et al. The Italian Health Literacy Project: Insights from the assessment of Health literacy skills in Italy; *Health Policy*; 2016, 120(9), 1087-94. DOI: 10.1016/j.healthpol.2016.08.007
20. Safeer RS, Keenan J; Health Literacy : the gap between physicians and patients; *Amerikan Family Physician*; 2005, 1; 72(3), 463-8
21. Tontuş Ö, Karakaya K, Tüzün H; Sınırlı Sağlık Okuryazarlığının Sağlığa ve Sağlık Hizmetleri Kullanımına Etkisi; *Sağlığa ve Sosyal Politikalara Bakış*; 2017, 19,33-35. DOI: 10.13140/RG.2.2.27771.41764
22. T.C. Sağlık Bakanlığı Bursa İl Sağlık Müdürlüğü (2019); 7.08.2020 tarihinde <https://bursaism.saglik.gov.tr/TR,143598/mevsimlik-tarim-iscilerine-saglik-okur-yazarligi-kazandirma-projesi.html> adresinden ulaşılmıştır.
23. Breuer D. (Ed.) Sağlık Okuryazarlığı Sağlam Kanıtlar. WHO, 2013, Sağlıklı Kentler Birliği, ISBN: 978-605-85824-6-0, 2015